

Інформаційного суду (Information Tribunal). Усі форми звернення до архівів та інших інстанцій, пов'язаних із забезпеченням права громадян на інформацію, подано на сайті Національного архіву.

Крім того, створено спеціальний сайт (www.borcis.ac.uk), на якому опубліковано архів державних документів Великобританії за останні 300 років. Звичайно, це не всі документи, але у вільному доступі тут можна віднайти повні тексти понад двадцять тисяч документів. Цей проект реалізовано спеціалістами Університету Саутгемтона за підтримки Британської бібліотеки. Пошук матеріалів можна здійснювати за категоріями, датами та ключовими словами. До кожного документа додано перелік пов'язаних з ним документів. Електронний банк даних «Access to Archives» («Доступ до архівів») містить інформацію про колекції документів в архівосховищах Англії та Уельсу.

Нині у фондах Національного архіву зберігається близько 11 млн. документів, які охоплюють понад 1000-літній історичний період. Найдавнішою пам'яткою архіву є «Domesday Book» – «Книга Страшного суду» (1086). У ній є детальний опис земельних володінь Вільяма Завойовника та його васалів, вона має виняткове джерельне значення, оскільки до XIX ст. залишалася найдокладнішим описом Англії⁶. Колекція архіву включає документи на паперовій основі та пергаменті, а також електронні документи, фотографії, плакати, графічні зображення і малюнки. Крім того, у фондах архіву є близько 6 млн. карт, які стосуються не тільки Британських островів, а й багатьох інших країн та регіонів світу.

Урядові документи надходять на зберігання до Національного архіву після закінчення 30-літнього строку від дати їх створення. Проте окремі категорії документів передають до архіву раніше згідно з Законом про свободу інформації. Крім того, у Національному архіві зберігається чи-

мало особових колекцій (головним чином політичних та військових діячів), а також приватних кампаній, подарованих або переданих архіву на умовах депозиту.

Таким чином, реформована архівна система Великобританії нині – це збалансований приклад успішного поєднання історичних традицій з інноваційними підходами в організації зберігання документів та використання їхнього інформаційного та наукового потенціалу. Пройшовши тривалий шлях історичного розвитку – від середньовічних королівських архівів, розміщених у баштах замків, до сучасних архівних центрів (таких, як Національний архів у К'ю), Великобританія запропонувала світові власну «архівну модель», яка творчо інтегрувала національний та інтернаціональний досвід.

¹ Антоненко І. Архіви Великої Британії // Українська архівна енциклопедія. – К., 2008. – С. 75–77; Кузнецова І. В. Некоторые аспекты организации делопроизводства и деятельности ведомственных архивов Великобритании // Вестник архивиста. – 1999. – Вып. 4/5. – С. 59–65; Курникова И. А. Как решается в Великобритании проблема доступа к информации // Вестник архивиста. – 1999. – № 2/3. – С. 85–98.

² Електронний ресурс: <<http://www.nationalarchives.gov.uk>> (Національний архів Великобританії).

³ У Каплиці сувоїв документи зберігалися до 1856 р., звідки їх перенесли до новозбудованого Державного архіву (Public Record Office), а саму каплицю знесено у 1895 р.

⁴ Ede J. R. The Public Recorded Office and its Users / J. R. Ede // Archives. – London, 1968. – October. – P. 185–192.

⁵ Тайек С. Управление архивным учреждением в Соединенном Королевстве Великобритании и Северной Ирландии // Отечеств. архивы. – 1995. – № 5. – С. 96–98.

⁶ Спочатку «Книга Страшного суду» зберігалась у Королівському архіві у Вестмінстері. У середині XIX ст. вона була передана до Державного архіву Англії. У 1986 р., з нагоди 900-ліття від дати її створення, була випущена електронна версія книги (з перекладом з латинської на англійську мову).

УДК [930.253:94](092)(477)

Ігор Срібняк

ОСОБОВИЙ АРХІВ ОМЕЛЯНА ПРИЦАКА: ВІД ТВОРЧОЇ ЛАБОРАТОРІЇ ВЧЕНОГО ДО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО НАДБАННЯ НАЦІЇ

У статті висвітлено основні етапи процесу розміщення, опрацювання та систематизації особового архіву видатного українського вченого Омеляна Прицака в Національному університеті «Києво-Могилянська

© Ігор Срібняк, 2011

академія», проаналізовано діяльність Науково-дослідного центру орієнталістики імені О. Прицака НаУКМА у 2010–2011 рр.

Ключові слова: Омелян Прицак, особовий архів, фонд, документ, опис, каталог, Науково-дослідний центр орієнталістики імені О. Прицака, «Національний університет Києво-Могилянська академія».

В статті освітлено основні етапи розміщення і систематизації в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» личного архива выдающегося украинского ученого Омеляна Прицака, деятельность Научно-исследовательского центра ориенталистики имени О. Прицака НаУКМА в 2010–2011 гг.

Ключевые слова: Омелян Прицак, личный архив, фонд, документ, опись, каталог, Научно-исследовательский центр ориенталистики имени О. Прицака, Национальный университет «Києво-Могилянська академія».

The article highlights the main stages of the process of placement, processing and systematization of the personal archives of prominent Ukrainian scientist Omelyan Pritsak at the Kyiv Mohyla Academy as well as analyzes the activities of Omelyan Pritsak Oriental Studies Research Center at NaUKMA in 2010–2011.

Key words: Omelyan Pritsak, personal archives, fond, document, description, catalog, Kyiv Mohyla Academy.

Перевезення у 2007 р. з Бостону (США) до України бібліотеки та особового архіву академіка Омеляна Прицака – видатного історика і філолога, засновника та першого директора Інституту українознавчих студій Гарвардського університету (США), організатора та першого керівника Інституту сходознавства ім. А. Кримського, автора понад 1000 наукових праць – стало важливою подією наукового життя нашої країни, зважаючи на кількість наявних у них книг (понад 20 тис.) і документів (близько 23 тис.) та їхню значну джерельну вартість. Крім книжок і архіву, до Національного університету «Києво-Могилянська академія» було перевезено також картинну галерею, колекцію мап, предмети вжиткового мистецтва, у т.ч. різьблення по металу, вироби з порцеляни, фаянсу, каменю, срібла, дерева, килими тощо¹.

Зрозуміло, що це перевезення вимагало значної концентрації зусиль і ресурсів – задля його здійснення Києво-Могилянська Фондація Америки організувала збір коштів та забезпечила юридичний супровід (адвокат Володимир Лупань) цінного вантажу до України, після чого бібліотечні та архівні фонди було розміщено у відремонтованих та компактно розташованих приміщеннях 4-го корпусу Національного університету «Києво-Могилянська академія» (НаУКМА). Наступний етап включав виокремлення всіх складових наукової спадщини О. Прицака: бібліотечного і архівного фондів, мистецької колекції та періодики.

Невдовзі книжки і періодики належним чином систематизували, уклали окремих каталог усієї цілості бібліотечного фонду, завдяки чому отримали можливість користуватись ними дослідники та студенти вітчизняних і зарубіжних навчальних й наукових інституцій у своїй науковій, викладацькій та навчальній роботі. Також було упорядковано розміщення архів-

ного фонду О. Прицака відповідно до вимог збереження документів на паперових носіях та фотодокументів, мікрофільмів і аудіо-записів.

З метою забезпечення належних умов зберігання цього архіву та включення документів у науковий обіг у НаУКМА в листопаді 2007 р. створено Меморіальний кабінет-бібліотеку О. Прицака (як структурну одиницю Наукової бібліотеки Могилянки) та здійснено початковий розбір документів і їхнє первісне упорядкування за тематично-видовим принципом. Внаслідок цього, із усіх документів було сформовано 57 скринь (коробок), кожна з яких отримала свою умовну назву та мала коротку анотацію².

Особовий архів містить велику кількість фотокопій раритетних архівних документів та наукових праць, що стосуються різних наукових зацікавлень фондоутворювача – орієнталістики, норманістики, загальної лінгвістики, історії тощо. Питому частину його становить листування О. Прицака з багатьма відомими вченими, політиками та релігійними діячами Європи та усього світу. Лише далеко неповний перелік його адресатів (І. Борщак, Imre Voba, N. Golb, Г. Грабович, Р. Grimsted, Ю. Гаєцький, Я. Дашкевич, І. Крипякевич, Я. Ісаєвич, С. Павличко, І. Лисяк-Рудницький, М. Лабунька, Р. Magosci, В. Потульніцький, Є. Сверстюк, О. Субтельний, І. Шевченко та багато інших) засвідчує масштаб та різновекторність його наукових зацікавлень.

Однією з найважливіших і значущих частин цього архіву є: копії рідкісних середньовічних архівних документів, написаних арабською та перською мовами; матеріали, що стосуються релігійних учень (мусульманство, хасидизм), культурології арабського сходу та арабської історичної географії; копії документів із Стокгольмського архіву, в яких йдеться про гетьмана Пилипа Орлика; відбитки літописів та копії документів і договорів періоду Козаччини, зокрема ті, що

розкривають взаємини Б.Хмельницького та урядів Османської імперії і Кримського ханства; матеріали численного кола науковців із власноручними примітками та маргіналіями О. Прицака. Тут же є рідкісні карти та копії стародавніх картографічних документів.

Джерела особового архіву О. Прицака мають величезну наукову цінність і становлять потужну документальну основу для розвитку сходознавчих студій в НаУКМА і загалом в Україні. Разом з книжковою колекцією вченого та фондом періодики вони є надійною базою для інтенсифікації наукових досліджень в галузі орієнталістики та формування нової генерації українських сходознавців. Проте досягти цього можна лише за умови запровадження документів архіву в широкий науковий обіг, що також допоможе реконструювати інтелектуальну біографію вченого та його творчу майстерню. Відтак є нагальна потреба систематизувати та каталогізувати його, що уможливить доступ до нього українських та зарубіжних дослідників.

НаУКМА послідовно і повною мірою виконував і продовжує виконувати всі свої зобов'язання щодо збереження та використання документальної колекції О. Прицака. Вона зберігається як неподільна цілість у вже згаданому Меморіальному кабінеті-бібліотеці О. Прицака, що має 7 приміщень (кімнат), в кожному з яких містяться книжки, особовий архів, збірка наукової періодики та зібрані ним картини і мистецькі речі.

Університет робив і робить все належне для увічнення пам'яті вченого як шляхом каталогізації книжкової колекції та регулярного бібліотечного обслуговування студентів, викладачів та дослідників-сходознавців (причому не лише моголянців, але і з інших установ), так і продовженням опрацювання архіву О. Прицака. У 2008 р. і 2009 р. НаУКМА провів дві представницькі міжнародні конференції³, присвячені О. Прицаку та подбав про створення Науково-дослідного центру орієнталістики імені О. Прицака, одне із завдань якого є опрацювання його особового архіву.

Згаданий центр створено відповідно до рішення Вченої ради університету та наказу президента НаУКМА (від 8 грудня 2009 р.) як науково-дослідний підрозділ Моголянки. Його метою стало створення сприятливих умов для активізації наукових досліджень у галузі сходознавства, зокрема, тюркології і арабістики, а також політичної й етнічної історії народів країн Середньої Азії та забезпечення успішного

розвитку сходознавчих студій в Україні шляхом опрацювання та впровадження в науковий обіг творчої спадщини відомого професора, створення інтелектуально-організаційних передумов для відкриття в НаУКМА магістерських і докторських програм із сходознавства, а також інтенсифікація розвитку спеціальності «Переклад» тощо.

Проф. Омелян Йосипович Прицак

Серед досягнень центру слід відзначити: підготовка та видання чергового числа (№ 4–5) міждисциплінарного наукового журналу «Українська орієнталістика», в якому опубліковано три статті, присвячені різним аспектам упорядкування особового архіву О. Прицака⁴; проведення методологічного семінару «Інтелектуальна біографія Омеляна Прицака: від спроб осмислення до початків її написання», що відбулася 7 квітні 2011 р. за участю співробітників різних українських наукових інституцій. Ним також запропоновано нову оригінальну схему систематизації особового фонду О. Прицака (розробник – Т. М. Сидорчук⁵), яка враховує останні досягнення архівної науки та спирається на універсальні стандарти систематизації особових архівів видатних діячів науки і культури. Останнє, зокрема, уможливило отримати грант від Міжнародного фонду «Відродження» та приступити до реалізації проекту «Опис архівного фонду О. Прицака – історико-культурного надбання світової і української науки».

Успішна реалізація цього проекту (в короткочасній перспективі) відкриє можливість активізувати процес наукового дослідження джерел та актуалізувати інформацію, яка наявна в документах та матеріалах архівного фонду О. Прицака; привернути додаткову увагу викладачів та студентів НаУКМА, українських сходознавців, зарубіжних вчених до проблеми наукової розробки інтелектуальної біографії знаного академіка; інтенсифікувати підготовку курсових, бакалаврських та магістерських робіт вихованцями НаУКМА та інших навчальних закладів України на базі тематичних комплексів документів архівного фонду відомого вченого.

Додовготривалихнаслідківреалізаціїйогопроекту слід віднести: залучення до наукового обігу рідкісних і унікальних історико-культурологіч-

них джерел та оригінальних документів з всесвітньої та вітчизняної історії, сходознавства, а також наукової спадщини академіка О. Прицака й інших українських вчених, матеріали яких зібрані фондоутворювачем; інтенсифікація академічних гуманітарних досліджень в Україні, зокрема в ділянці історіософії та сходознавства; підготовка спеціалістів-сходознавців вищої кваліфікації для державних наукових бібліотек, архівних установ та музейних закладів, у фондах яких зібрані цінні історико-культурні та мистецькі пам'ятки, що потребують наукового дослідження, атрибуції, включення в науковий обіг та всебічної популяризації⁶.

У найближчих планах Науково-дослідного центру орієнталістики імені О. Прицака – розробка власного сайту «<http://priansak-center.com>», що створить додаткові можливості для ознайомлення наукового загалу з тими джерелами, які відклялися в особовому фонді видатного українського вченого.

¹ Від упорядника [О. Галенко] // Спадщина Омеляна Прицака і сучасні гуманітарні науки. Матеріали міжнар. наук. конф. 28–30 трав. 2008 р. – К.: НаУКМА, 2009. – С. 4.

² Докладніше про це див.: Срібняк І. В. Особовий архів Омеляна Прицака: проблеми описування, систематизації та класифікації // Українська орієнталістика: зб. наук. праць викл. та студ. Нац. ун-ту «Києво-Могилянська академія» і Київ. нац. лінгв. ун-ту до 90-річчя проф. Омеляна Йосиповича Прицака / Нац. ун-т «Києво-

Могилянська академія»; Київ. нац. лінгв. ун-т; гол. ред. І. В. Срібняк. – К., 2009–2010. – Вип. 4–5. – С. 55–59.

³ Одним із підсумків роботи першої конференції стала публікація матеріалів її учасників «Спадщина Омеляна Прицака і сучасні гуманітарні науки» (К., 2009. – 328 с.), за наслідками роботи другої було опубліковано збірник доповідей її зарубіжних учасників (зі слів одного з організаторів цієї конференції Ф. Туранли). Про конференцію у 2009 р. див. також: Туранли Ф. Хроніка II-ої Міжнародної наукової конференції, присвяченої пам'яті Омеляна Прицака // Українська орієнталістика: зб. наук. праць до 90-річчя професора Омеляна Йосиповича Прицака. – К., 2009–2010. – Вип. 4–5. – С. 261–262.

⁴ Сидорчук Т. М. Штрихи до портрета вченого // Там само. – С. 45–48; Срібняк І. В. Особовий архів Омеляна Прицака...; Потульницький Г. В. Документ з особового архіву Омеляна Прицака з історії постановня українознавчих студій в стінах Гарвардського університету // Там само. – С. 258–260.

⁵ Старший науковий співробітник Науково-дослідного центру орієнталістики імені О. Прицака, директор архіву НаУКМА, кандидат історичних наук Таїсія Михайлівна Сидорчук є автором понад 40 наукових праць, опублікованих у провідних вітчизняних та зарубіжних виданнях; має багатолітній досвід роботи в архівних, наукових і музейних установах України, Австрії, Німеччини, Чехії, Японії, Ізраїлю, в тому числі у рамках міжнародних наукових програм.

⁶ У цьому контексті доречно згадати про вже реалізовану заходами Т. Сидорчук спільно з державним телерадіоканалом «Культура» ідею зйомки телефільму «Бібліотека Омеляна Прицака» (режисер – Олександр Домбровський, оператор – Олександр Ящиковський), який вже неодноразово транслювався згадуваним каналом у 2011 р.

УДК 930.253.004.4(476)

Олена Володіна

З ДОСВІДУ РОБОТИ БІЛОРУСЬКИХ АРХІВІСТІВ ІЗ БІОУРАЖЕНИМИ ДОКУМЕНТАМИ

Стаття знайомить з досвідом роботи архівістів Республіки Білорусь у справі захисту документів з паперовими та плівковими носіями від біологічних шкідників.

Ключові слова: архівні установи Білорусі, документи з паперовим та плівковим носіями, захист від біопшкоджень.

Статья знакомит с опытом работы архивистов Республики Беларусь по защите документов на бумажных и пленочных носителях от биологических вредителей.

Ключевые слова: архивные учреждения Белоруссии, документы на бумажных и пленочных носителях, защита от биоповреждений.

Protection of the paper- and film-based documents against biodeterioration in the Belarus archival institutions are represented in the article.

Key words: the Belarus archival institutions, paper- and film-based documents, biological protection.

У вересні 2009 р. Державний комітет архівів України провів у м. Києві щорічну тристоронню зустріч керівників державних архівних служб

й установ України, Росії та Білорусі. Серед інших ними розглядалося питання ролі регіональних

© Олена Володіна, 2011